

ZBIRKA GRAFIKA FRANJEVAČKOG SAMOSTANA NA POLJUDU U SPLITU

Izložba i katalog

UDK: 769(497.5 Split)
Primljeno: 15. IX. 1999.

Prof. dr. DUŠKO KEČKEMET
21404 Ložišća, HR
Luka Bobovišća

Brojni obiteljski domovi u dalmatinskim gradovima, na kopnu i na otocima, obilovali su knjigama skupljanima i čitanima tijekom više stoljeća. Među njima je bilo dragocjenih rukopisa, inkunabula i kasnijih izdanja, posebno rimskog i mletačkog izvorišta, ali i francuskih, njemačkih, holandskih, engleskih i drugih, jer su članovi tih obitelji putovali europskim zemljama, boravili i studirali u poznatim kulturnim središtima, ili nabavljali knjige iz njih. Siromašenjem ili izumiranjem istaknutih humanističkih obitelji, pa i onih bogatih trgovaca i pomoraca, te su se dragocjene obiteljske knjižnice, na žalost, već od prošlog stoljeća rasipale, prodavale inozemnim antikvarima, a najčešće uništavale. Ratovi, požari, kužne pošasti pridonijeli su zatiranju te nekada razvijene kulture knjige.

Mnogo su bolje sačuvane knjižnice u dalmatinskim samostanima, gdje se barem njihovo čuvanje - ako ne uvijek i korištenje - održavalo. U tim brojnim samostanskim knjižnicama, u mnogima s desecima tisuća knjiga, sačuvano je inozemno, rjeđe i domaće literarno, znanstveno, prirodoslovno, filozofsko i umjetničko blago, koje ni do danas nije ni približno stručno pregledano, popisano, katalogizirano ni vrednovano. Posebna je pažnja posvećena tek inkunabulama, koje su uglavnom katalogizirane.

Ako se starim knjigama posvećivala mala pozornost, znatno veća slikama i skulpturama, starim se, često vrlo vrijednim grafika-
ma, u tim rijetkim preostalim obiteljskim i brojnijim samostanskim
knjižnicama, nije se posvećivala gotovo nikakva. Grafička izdanja,
mape i zasebni listovi, što spadaju i u slike i u knjige, a vrlo često
i u arhitekturu, pa im je katkada teže tražiti izvorišta, a kao otisci
nisu cijenjeni poput slika ili crteža, čekaju da ih se otkrije, prouči
i objavi, po mnogim, osobito samostanskim knjižnicama - jednako
kao i stare zemljovide, zemljovidne karte, katastarske planove i sl.

U prošlim stoljećima, od renesanse pa sve do razvitka foto-
grafske i tiskovne tehnike, posebno reprodukcija u boji, umjetnička
su se djela, slikarska, kiparska i graditeljska, umnažala i upoznavala
putem grafičkih listova, najviše bakrorezima, bakropisima i lito-
grafijama. Ručno bojenima često se nastojalo dočarati i boje izvornih
slika.

Bakrorezac Martin Rota-Kolunić bio je cijenjen i slavljen poput
najvećih talijanskih slikara svojega doba, a slavu i oponašanje arhi-
tekati, poput antičkog Vitruvija ili renesansnog Palladija, u prvom
redu zahvaljuju bezbroju grafičkih otisaka svojih arhitektonskih
projekata i izvedaba.

Spomenimo da su još u prošlom stoljeću u sobama gotovo
svih domova u našim primorskim gradovima i gradićima visjele
uokvirene grafike starijih i suvremenijih majstora: krajolici raznih
zemalja, kopije istaknutih umjetničkih djela i građevina poznatih
arhitekata. Te su grafike gotovo sve uništavane jer su pod utjecajem
vlage, svjetla i knjiških moljaca propadale, a usto nisu ni bile cijenje-
ne jer su smatrane tek bezvrijednim reprodukcijama.

Stoga je hvalevrijedan poticaj splitskog povjesničara umjetnosti
dr. Radoslava Tomića i Državnog arhiva u Splitu da izvuku na
svjetlo dana i izlože javnosti grafičke listove iz Franjevačkog samo-
stana na Poljudu u Splitu, a pogotovo konzerviranje tih vremenom
oštećenih grafika u radionici navedenoga arhiva.

Franjevački samostan na nekada slikovitom Poljudu u okolici
Splita, a danas ugušen okolnim golemim betonskim zgradama, bo-
gat je umjetninama i drugim djelima u knjižnici. Osnovali su ga

franjevci u 15. st. na položaju ranije zavjetne benediktinske crkvice iz 11. st. U njemu se nalazi poznati veliki poliptih Girolama da Santa Crocea iz 1549. god., s prvim likovnim prikazom Splita u ru- ci sv. Dujma. Zanimljiva je slika Bezgrešne Djevice Marije Nikole Bralića iz 1515., god. koja je, po pučkoj predaji, spasila samostan od turskog uništavanja jer se među teolozima koji slave Bogorodicu nalazi i Muhamedov lik. Umjetnički je najvrednija slika portret splitskog humanista Tome Nigera renesansnog slikara Lorenza Lotta iz 1527. Vrijedan je i bogato oslikani kodeks fra Bone Razmilo- vića iz 17. st., kao i dva Raspela baroknog kipara fra Fulgencija Ba- kotića iz 18. st.

Samostanska knjižnica posjeduje 30 inkunabula i oko 15.000 knjiga, među kojima i rijetka izdanja od 16. do 19. st.

Ovom je prigodom iz knjižnice izdvojeno, konzervirano, obra- đeno i izloženo 140 grafika iz 18. i 19. st.

Najbrojniji su bakrorezi Giorgija Domenica Fossatija (1705.-1785.), gravera projekata renesansnih građevina Andrea Palladija (1508.-1580.). Knjiga *Architettura di Andrea Palladio* ("Četiri knjige o ar- hitekturi u kojima se govori o četiri stila i o onim uputama koji su nužni u gradnji; govori se o privatnim kućama, o putovima, mosto- vima, vježbalištima i o hramovima") tiskana je u Veneciji 1570., a zatim u bezbroj izdanja na svim europskim jezicima, najviše u 18. i 19. stoljeću. Jedan prijevod Palladijeve knjige *I Quattro libri dell Architettura*, objavljen u Veneciji 1570., nalazi se i u bogatoj Fanfo- gninoj knjižnici u Trogiru, danas u Muzeju grada Trogira.

Palladio je bio veoma popularan i najviše oponašan među klasi- cističkim arhitektima 18. stoljeća, izvršivši presudan utjecaj na cijelu europsku, pa i sjeveronameričku arhitekturu od 18. do 20. stoljeća. Značajan je bio njegov utjecaj, uz onaj kasnorimske Dioklecijanove palače u Splitu, i na britanskog arhitekta Roberta Adama. Putujući Italijom J. W. Goethe se oduševljavao Palladijevim zgradama i pro- jektima.

Palladiju se pripisuju i tri izvorna crteža splitske Dioklecijanove palače, a u Londonu se čuva deset njegovih crteža antičkih spome- nika Pule.

Bakrorezi u poljudskom samostanu su 36 otrgnutih listova iz navedenog Fossatijeva albuma Palladijevih nacрта.

Osim grafika Palladijevih radova ističu se u istoj zbirci i one drugoga poznatog mletačkog grafičara Giovannija Battiste Piranesija (1720.-1778.). Grafike iz Piranesijeva albuma *Vedute di Roma* gravirali su Domenico Baldini, Pietro Ruga i Pietro Baboni. Piranesi je bio najpoznatiji talijanski graver. Njegovi su bakrorezi bili najomiljeniji suveniri svih posjetitelja Rima u 18. i 19. stoljeću. Bio je slikar rimskih starina i antičkih ambijenata, komponirajući slikovito romantične ruševine. Spomenimo da je Piranesi i autor grafika amfiteatra i slavoluka u Puli.¹

Autor devet grafika poljudske zbirke je francuski crtač i grafičar Nicolò Dorigni (1652.-1746.), a predstavljaju freske u kupoli Sv. Agnese u Rimu Cina Ferrija (1634.-1689.), vješto reproducirane u svom baroknom maštovitom bogatstvu. Ferrijeve su freske utjecale na kompoziciju Gaetana Garije u kupoli isusovačke crkve u Dubrovniku.

Potrebno je posebno istaknuti uspjelu stručnu konzervaciju i restauraciju navedenih grafika što su je u laboratoriju za konzervaciju i restauraciju Državnog arhiva u Splitu izvele Nevenka Perić-Klarić i Biljana Babić, kojima se ta radionica još jednom potvrdila. U katalogu izložbe opširno je opisan sav složeni postupak konzervacije i restauracije grafika, koje su tek nakon tog postupka privukle na izložbi opću pozornost.

U pomanjkanju posebnih monografija o grafikama i graverima u nas posebnu vrijednost ima tekstom i ilustracijama dobro opremljen katalog izložbe s priložima Nataše Bajić-Žarko, fra Stanka Škunce, Radoslava Tomića i Nevenke Perić-Klarić te stručnim katalogom zbirke grafika.²

BILJEŠKE

1. D. Kečkemet: *Antički spomenici Pule na slikama i u opisima stranih autora od XVI. do XIX. stoljeća*. Jadranski zbornik, Rijeka - Pula, VII/1966.-1969., str. 549-590.
2. Zbirka grafika franjevačkog samostana na Poljudu u Splitu. Državni arhiv u Splitu. (Katalog izložbe). Split, 1999.